

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОЛОГИЯ, ӘДЕБИЕТТАНУ ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ ФАКУЛЬТЕТІ
ЖАЛПЫ ТІЛ БІЛІМІ ЖӘНЕ ШЕТЕЛ ФИЛОЛОГИЯСЫ КАФЕДРАСЫ
(ҚАЗАҚСТАН)
НИТРАДАҒЫ ФИЛОСОФ КОНСТАНТИН АТЫНДАҒЫ УНИВЕРСИТЕТ
ФИЛОСОФИЯ ФАКУЛЬТЕТІ
АҒЫЛШЫН ТІЛІ ЖӘНЕ АМЕРИКАНИСТИКА КАФЕДРАСЫ
(СЛОВАКИЯ)
РЕСЕЙ МЕМЛЕКЕТТІК ГУМАНИТАРЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ТІЛ БІЛІМІ ИНСТИТУТЫ
(РЕСЕЙ, МӘСКЕУ)
ҚАЗАҚСТАН МЕНЕДЖМЕНТ, ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ БОЛЖАУ ИНСТИТУТЫ
(АҚШ - ҚАЗАҚСТАН)
АМЕРИКА-ҚАЗАҚСТАН БИЗНЕС ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ ОРТАЛЫҒЫ
(АҚШ-ҚАЗАҚСТАН)
Тіл және мәдениаралық қарым-қатынас атты
**III халықаралық ғылыми-
теориялық конференциясының материалдар жинағы**

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОЛОГИИ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ И МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ
КАФЕДРА ОБЩЕГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ И ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ
(КАЗАХСТАН)
УНИВЕРСИТЕТ КОНСТАНТИНА ФИЛОСОФА В НИТРЕ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОСОФИИ
КАФЕДРА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА И АМЕРИКАНИСТИКИ
(СЛОВАКИЯ)
РОССИЙСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ГУМАНИТАРНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНСТИТУТ ЛИНГВИСТИКИ
(РОССИЯ)
КАЗАХСТАНСКИЙ ИНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТА, ЭКОНОМИКИ И ПРОГНОЗИРОВАНИЯ
(США-КАЗАХСТАН)
АМЕРИКАНСКО-КАЗАХСТАНСКИЙ ЦЕНТР БИЗНЕСА И ОБРАЗОВАНИЯ
(США-КАЗАХСТАН)
**Сборник материалов
III Международной научно-теоретической конференции
Язык и межкультурная коммуникация**

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY
FACULTY OF PHILOLOGY, LITERATURE STUDIES & WORLD LANGUAGES
DEPARTMENT OF GENERAL LINGUISTICS AND FOREIGN PHILOLOGY
(KAZAKHSTAN)
CONSTANTINE THE PHILOSOPHER UNIVERSITY IN NITRA
FACULTY OF ARTS, DEPARTMENT OF ENGLISH AND AMERICAN STUDIES
(SLOVAKIA)
RUSSIAN STATE UNIVERSITY FOR HUMANITIES
INSTITUTE OF LINGUISTICS
(RUSSIA, MOSCOW)
KAZAKH INSTITUTE OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND PROGNOSTICS
(USA-KAZAKHSTAN)
AMERICAN-KAZAKHSTAN CENTRE OF BUSINESS AND EDUCATION
(USA-KAZAKHSTAN)
**Collected articles of III International
Scientific-theoretical Conference
Language and intercultural communication**

3-4

Қазан – Октябрь – October

Алматы

Қазақ университеті, 2014

УДК 811

ББК 81.2

Научный редактор: Мадиева Г.Б.

Редакционная коллегия:

Досыбаева Г.К.
Утемгалиева Н.А.
Искакова Г.Н.

Язык и межкультурная коммуникация. Материалы III Международной научно-теоретической конференции // Научный редактор – Мадиева Г.Б. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 113 с.

ISBN 978-601-247-474-9

Сборник материалов конференции подготовлен на факультете филологии, литературоведения и мировых языков Казахского национального университета имени аль-Фараби.

Все публикации даются в авторской редакции.

УДК 811

ББК 81.2

ISBN 978-601-247-474-9

© КазНУ им. аль-Фараби, 2014

СОДЕРЖАНИЕ

ДОКЛАДЫ ПЛЕНАРНОГО ЗАСЕДАНИЯ

Шаронов И. А.	
<i>О социальной и исторической обусловленности эмотивной коммуникации</i>	6
Риверс Уильям	
<i>Наблюдения над языковыми и культурными элементами глобального спроса человеческого капитала</i>	8
Robtoy Michael	
<i>Innovation in Teaching Foreign Languages</i>	10
Dr. David Landis	
<i>Semiotic Forms for Turkish Slang Expressions</i>	12

СЕКЦИЯ 1

ИННОВАЦИИ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В КОНТЕКСТЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Pánisová Ľ.	
<i>Interdisciplinary character of stylistic research and its significance for development of students' creativity and translation competence acquisition</i>	16
Калечиц Е.И.	
<i>Обучение ударению русской речи студентов-иностранцев</i>	19
Салаватова С.С., Салаватов М.Х., Сандулова Л.М.	
<i>Дилемма родного языка в обучении учащихся национальных школ Республики Башкортостан</i>	21
Шуховцова Т.А.	
<i>Стиль общения «педагог-учащийся» в плане межкультурной коммуникации</i>	23
Мурзалина Б.К., Мадиева Г.Б.	
<i>Полиязычие как вектор развития образования в Казахстане</i>	27
Мулдагалиева А.А., Окушева Г.Т.	
<i>О категории будущего времени в современном английском языке</i>	30
G.A. Ismailova, R.M. Bekisheva, Z.A. Pleugabylova	
<i>The development of the abilities to independent educational-cognitive activity</i>	32
Мажит З., Асанова Д. Н.	
<i>Перевод с листа как компонент содержания обучения иностранным языкам</i>	34
Туманова А.Б., Павлова Т.В.	
<i>Коммуникативные технологии обучения русскому языку как один из эффективных способов подготовки будущих специалистов</i>	36
Луговская Е.И., Апекова Р.Н., Махметова Д.М., Сарсекенова В.Ж.	
<i>Применение современных инновационных технологий – залог успеха в обучении иностранному языку</i>	39
Меркибаев Т.	
<i>Валентность временных форм глагола в русском языке</i>	41
Туребекова Р.С., Абилхасимова Б.Б.	
<i>Особенности обучения русскому языку в национальной и иностранной аудиториях</i>	44
Узбекова Г.С.	
<i>Case study as a modern technology of professional-oriented teaching of foreign languages</i>	46
Шегебаев М.Р.	
<i>Применение критического мышления в обучении иностранному языку</i>	47

СЕКЦИЯ 2

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Сарсембаева А.Б.	
<i>Роль перевода в современном мире</i>	49
Джарасова Т.Т.	

Тенденции развития профессий в Казахстане с иноязычными названиями	51
Турумбетова Л.А.	
Различные аспекты межкультурной коммуникации в эпоху глобализации	53
Махметова Д.М.	
Научная лексика: слово – единица лингвистики	56
Snodgrass N., Iskakova G.	
<i>Identity through English as a lingua franca</i>	58
Бахаутдинова Г.Н.	
Проблемы модернизации и межкультурное взаимодействие	60
Мустафина Г.К., Никамбаева С.С., Сулейманова С.А.	
Идиоматические и метафорические выражения, используемые в деловом дискурсе.....	62
Борамбаева Л.	
Ағылшын-қазақ тілдеріндегі мақал-мәтелдердің лингвомәдени және мәдениаралық ерекшеліктері	64
Курышжан А.А., Өмурзакова А.К.	
К вопросу анализа частотности лексики на материале современных казахских СМИ	66
Madiyeva G.B., Madiyeva D.B.	
<i>Eventonyms as the reflection of intercultural communication</i>	69
Базарбаева М.М.	
Мәдениаралық қарым-қатынастың сәтті болуындағы қажеттіліктер	71
Медетбекова П., Аушенова А.	
Кәсіби этикеттегі амалдар және оның мәдениаралық қарым-қатынастағы рөлі	73
Kolesnikova T., Valyeva A., Zhanabekova M.	
<i>The noun and its often – used characteristics</i>	76
Кондубаева М.Р.	
Лингвометодические основы формирования межкультурной коммуникативной компетенции филологов...	79
Досыбаева Г.К.	
Процесс заимствования как результат межъязыкового взаимодействия.....	82
Оразбекова И.Г., Таева Р.М., Исакова Г.	
Язык и политическая культура.....	83
Камзина А.А., Шакенова В.Б.	
Лексические новообразования как следствие межкультурной коммуникации.....	85

СЕКЦИЯ 3

НАЦИОНАЛЬНЫЕ И КУЛЬТУРНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ

Kiššová M.	
<i>Fasting and feasting on the spiritual path to tranquility and self-recognition: reading Anita Desai's novel Fasting, Feasting</i>	89
Ginés Orta C.	
<i>The way of Saint James as cultural transmission in two directions</i>	92
Зубкова Я.В.	
Образ профессора в русской культуре	94
Ибрагим У.З.	
Лексико-семантические неологизмы общественно-политической сферы	97
Baisakalov A.B.	
<i>African American songs' texts as resistance against racism and the way towards saving and protecting African American self-identity. W.E.B. du Bois's "of the sorrow songs"; from: The Souls of Black Folk</i>	100
Турумбетова Л.А., Мауова Ж.М.	
Национально-культурная обусловленность невербальных средств коммуникации	102
Амалбекова М.Б.	
Казахские вкрапления в русском языке Казахстана (на материале газеты «Казахстанская правда» за 2013г.)	104
Baisakalov A.B.	
<i>W.E.B. du Bois and his poetry: understanding the meanings of "double consciousness" and "two-ness". from "Darkwater: Voices from within the Veil"</i>	107

Мамбетова М.Қ., Бисенбай А.М.

Автокөлік бөлшек атауларының қолданылу сипаты 109

Сагадиева К.К., Омашева Ж.М., Касенова Г.Б., Утенова Ж.Ж.

Национально-культурная специфика пословиц и поговорок в английском и казахском языках 111

10. The Soul of W. E. B. Du Bois. W. E. B. Du Bois: A Biography in Four Voices by Louis Massiah. Review by: Jonathan Scott Holloway. American Quarterly, Vol. 49, No. 3 (Sep., 1997), pp. 603-614. Published by: The Johns Hopkins University Press. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/30041797>. Accessed: 24/05/2014 03:19.

АВТОКӨЛІК БӨЛШЕК АТАУЛАРЫНЫҢ ҚОЛДАНЫЛУ СИПАТЫ

Мамбетова М.Қ., Бисенбай А.М.
КазНУ имени аль-Фараби, Казахстан, Алматы
akylbek_bisenbai@mail.ru

В статье рассматривается вопрос использования наименований автозапчастей на казахском языке. Делается анализ на перевод и использование некоторых наименований автозапчастей.

In article the issue of using the names of auto parts in the Kazakh language is considered. The translation and usage of some names of autoparts are analysed.

Ключевые слова: автозапчасти, наименования, теория наименования, казахский язык
Keywords: auto parts, names, theory of names, the Kazakh language

Осы күнге дейін тіл білімінде пайда болған жаңа атаулар жаңа сөз немесе сөз тіркесі түрінде пайда болып қалыптасып келе жатыр. Жаңа атаулар жаңа зат не құбылыстың пайда болып, күнделікті қолданысқа ие болуы арқылы қоғамға енеді. Жаңа атаулар көп жағдайда техникалық заттар, құрылғылар атауында кездеседі. Олардың атаулары тілімізге сол тілдегі атауы негізінде аударылмай еңсе, кейбіреулері қазақ тіліндегі баламасын сәтті тауып, қолданысқа ие болады. Осы секілді жаңа атаулардың пайда болуына қатысты академик Р. Сыздық қазақ тілінде 1990 жылдардағы жаңа сөз қолданыстың пайда болуына себепкер үш жағдайды көрсетеді. Біріншісі, өмірдің өзі әкелген жаңалықтарды атау қажеттігі және қазақ тілінің сол құбылыс не затты өзі атай алуға қабілетінің молдығын көрсетеді.

Соның нәтижесінде 1970-80 жылдарға дейін орысша қолданылып келген *заседание – мәжіліс, собрание – жиналыс, устав – жарғы, программа – бағдарлама, компенсация – төлемақы, документ – құжат, информация – ақпарат, орган – мүше, аэза* т.б. қазақша аталатын болды. Одан кейін 1920-30 жылдары біраз қолданылып, кейін ығыстырырылған *төрага, хатишы, құқық құжат* т.б. сөздер қайтадан қолданысқа енді. Кейбір жергілікті сөздер: *кеден* (таможня), *шалғам* (редис), *шалқан* (репа), *сусамыр* (диабет) т.б. терминдер жасауға пайдаланылды.

Екіншіден, бұрын орысша аталып немесе суреттеме жолымен білдіріліп келген ұғымдардың қазақша жатық, мүмкіндігінше дәл баламасын табуға әрекет, ізденіс артты [1, 42]. Мысалы: *зертхана* (лаборатория), *көлікжол* (проезжая часть дороги), *жолсерік* (проводник), *телекөпір* (телемост) т.б. Орыс тілінен калькалау арқылы: *қызыл кітап* (красная книга), *дөңгелек үстел* (круглый стол), қайталама шикізат (вторичное сырье), *қайтарма әдріс* (обратный адрес), *қайтарым* (отдача) т.б. сөздер жасалды.

Үшіншіден, бағалауыштық мәні бар сөздерді жасау қажеттілігі туды. Мысалы: *ғарыш* (космос), *ғарышкер* (космонавт), *ғарышанама* (космология), *атомгер* (атомщик), *мадақнама* (грамота), *өмірнама* (биография), *ғаламшар* (планета), *әнұран*, *дүниеқоңыздық* (затқа табынушылық) т.б. терминдік ресми атаулар, алғашында, экспрессия, көтеріңкілік сияқты бағалауыштық мәні бар, қосалқы атаулардан пайда болған.

Қазақ тіліндегі жаңа қолданыстағы атаулардың алғашқы зерттелу кезеңін нақты көрсетіп беру қиын.

Атау теориясы, атау жасау мәселесі алғашында А. Байтұрсынұлы, М. Жұмабаев, Қ. Жұбанов, М. Әуезов сынды ғалымдар назарын аударды. Мәселен, А. Байтұрсынұлының «Тіл тағылымы» мен «Оқу құралын», М. Жұмабаевтың «Жалпы педагогика» оқулығын, сонымен қатар М. Әуезовтің «Ғылым тілі» мен «Кайсысын қолданамыз» атты мақалаларында терминология, соның ішінде жаңа қолданыстағы сөздер мәселелері сөз болғанын көреміз [2, 39].

Күнделікті қолданыста жүрген атаулар қатарын, тілге сіңісіп кету себебінен, кей кездері ажырату қиынға соғады. Кез келген тілдің сөздік құрамы сол тілдің ежелгі, төл сөздерінен және шет тілдерден алынған кірме сөздерден тұратын күрделі құбылыс екендігі мәлім. Себебі, белгілі бір тілдегі барлық сөздер жиынтығы немесе сол тілдің лексикасы сөздік құрамға қоғамдағы көптеген маңызды тарихи факторлар өз ықпалын тигізбей қоймайды.

Заман ағымына орай тіл де, тілдегі атаулар да өзгеріске ұшырайды. Осы секілді өзге тілдерден енген сөздердің қазақ тілінен алатын орнын, мұндай элементтердің мағыналық, фонетикалық өзгерістерге ұшырау жолдарын, сондай-ақ кірме сөздердің лексикалық, семантикалық, грамматикалық және этимологиялық мәселелерін ғылыми тұрғыдан зерттеп, анықтаудың маңызы айрықша зор.

Бүгінгі таңда көлік коммуникациясының дамуына орай, автокөліктер, қоғамдық көліктер қатары күннен-күнге артуда. Көлік түрлерімен қоса, оны құраушы бөлшектер саны да көбеюде. Жүзден аса бөлшекті қамтитын автокөліктерді жөндеу, оның бөлшектерін сату және сатып алу механизмдері бүгінгі нарықта үлкен сұранысқа ие. Дегенмен бұл бөлшектер атауларының өте аз мөлшердегі саны ғана қазақ тіліне аударылған және көпшілігі әлі де қолданыс таба қойған жоқ. Осыған байланысты сөздіктегі бөлшек атауларының танымалдылығына орай бірқатар бөлігі алынып, оның аудармасы мен қолданылу ретіне талдау жасалды [3]:

Амортизатор - ұшақ, автокөлік т. б. бөлшектерінің соқтығу, түйісу қаттылығын азайту үшін құйылған серіппе тетік. Мысалы: Рульдік колонкалар, рульдік амортизатор, алдыңғы тежегіш, декомпрессор, аяқ тежегіші (adilet.zan.kz).

Аккумулятор – электр я жылылық энергияларын бір жерге жинайтын аспап, энергия жинауға арналған құрылғы. Мысалы: Деседе ескі құрал-саймандардан жасалған автокөлік ауылда үлкен сұранысқа да ие. Бір ғажабы, трактордың аккумуляторы жоқ екен (news.nur.kz).

Бампер – атомобильдердің алдына орнатылған, соққы күшін төмендететін арнайы құрылғы. Мысалы: Өрнектелген бампер (Ақ Жайық газеті)

Басқыш – жолаушы тасымалдаушы автомобиль салонына немесе жүк автомобилінің кабинасына кіруді қамтамасыз ететін тірек бөлігі.

Генератор – қандай да бір өнім өндіретін құрылғы, аппарат не машина. Мысалы: Электр шырағымен балықты электр генераторы бар кез келген кемемен аулауға болады (К. Күленов, Қазақстанның балық байлығы). Денис Березовский мен Игнат Фальков мінген джиптің генераторы сынып, екі жарым сағаттары зая кеткен (www.ktk.kz).

Жүксалғыш (багажник) – жеңіл машинаның жүк салуға арналған бөлігі. Мысалы: Төртпак, қара бұжыр жүргізуші артқы жүксалғыштың қақпағын көтеріп, Қалихан ішіне еңкейе үңілген (Б. Қойшыбаев, Алтын дінгек). Бұл бөлшек атауы көп жағдайда «багажник» деп қолданылады: Тұтқынға түскен Терентьев көлік багажнигінде (Азаттық радиосы газеті).

Инжектор – газды және буды сығуға, сұйықтықты аппараттарға, ыдыстарға қысыммен айдайтын ағынды сорғы. Мысалы: Инжектор паравоз, лакомобиль және шағын қазақ қондырғыларында буқазанына су құю үшін бір орталықтан жылыту жүйесінде араластырғыш, конденсациялық қондырғыларды ауа сорғыш қызметін атқарады (ҚҰЭ); Мәселен, мына Lada Prioga-да – инжектор. Бұрынғыларында карбюратор болатын (Азаттық радиосы газеті).

Капот – машинаның моторын жауып тұратын сауыт. Мысалы: Халел бар өшін машина капотынан алардай, су шүберекпен ысқылап жүр (С. Жүнісов, Жапандағы жалғыз үй); Шофер капотты ашып, әлденені шұқылап жүр (О. Сәрсенбаев, Бақыт құсы).

Кабина – машина, трактор, ұшақ т.б. көліктердің жүргізушілері отыратын арнайы орын. Мысалы: Кабина терезесіне орнатылған сыпырғыш щетканың біресе оңға, біресе солға қарай дамылсыз қозғалып, әйнекті сүртіп тұрғанына қарамастан жол мүлдем көрінбеуге айналды (И. Салахов, Көкшетау).

Клапан – машиналар мен құбырларда газдың, будың немесе сұйық заттың өтетін тесігінің кеңдігін өзгерту арқылы оның ағынын реттеп тұратын бөлшек немесе тетік. Мысалы: Мұқтар үлкен клапанды мол ашып, серпіні күшті буды жүріс механизміне түйдектете жіберіп келеді (Ы. Тыкин, Жомарт жанды адамдар); Қозғалтқыштың жұмыс көлемі цилиндрлерді кеңейту арқылы 2467 смЗ-ке жетіп, клапан арналардың да өлшемдері ұлғайған (massaget.kz).

Кузов – жүк машинасының қорабы, шанағы. Мысалы: Шофер кабинадан шығып кузовты ақтарып, ауыр бір нәрселерді жерге түсірді (Т. Ахтанов, Қаһарлы күндер). Қайсар кузовтан қарғи бергенде, аузындағы сигареті, кузов ішіне түсіп қалды (Е. Өтетілеуов, Бос шелек).

Мотор – кез келген энергия түрін механикалық энергияға түрлендіретін автомашинаның қозғалтқышы. Мысалы: Шоферлар машиналарының моторын суытып, біраз деп алады (Н. Әбуталиев, Жаңарған); Мотор гүрілінен ешнәрсе естілмейді (Қ. Қайсенов, Сол бір жылдарда).

Отырғыш (сиденье) – отыруға лайықталған, зат, орын отырғыш. Мысалы: «автобус» – жолаушылар мен теңдеме жүкті тасымалдауға арналған, жүргізушіні санамағанда, 8 орыннан астам отырғышы бар көлік құралы (adilet.zan.kz). Бұл сөз отырғыш деп емес, көп жағдайда «сиденье» қалпында қолданылып келеді: Жиынтықтағы жүргізуші сиденьесі (kazzinc-trade.kz).

Педаль – машина-трактордағы, аяқпен басатын тетік. Мысалы: Шофер педальды басыңқырап ілгері ентеледі (С. Ақтаев, Қапшағай); Газды көтеріп, педаль басқан аяғымды шегіндіріп қалғанымда трактор ыршып кетті (М. Иманбаев, Сұлу).

Подшипник – механизмнің айналып тұратын бөлшегін тіреп тұратын тетік. Мысалы: Ол байқап қараса трактордың подшипниктері шашылып кетіпті (К. Баялиев, Жер тынысы); Одан бұрын роликті тексеріп алып, іші майланған ба, подшипниктері түгел ме, жоқ па деп байқау керек (С. Аққошқаров, Бақыт құшағында).

Поршень – машина цилиндрінің ішінде оның осі бойынша қозғалатын жылжымалы бөлшек. Мысалы: Барлық жүк машиналарының двигательдері поршень сақинасы мен бас блоктың таттануы себепті қуатының біраз бөлігін жоғалтып отырады («Білім және еңбек»).

Радиатор – іштен жанатын двигательді судың, желдің көмегімен салқындататын тетік. Мысалы: Шофер радиаторға су құйып алып, енді элеваторға қарай кетпек болатын (Ә. Нұршайықов, Батырдың өмірі). Шофер секіріп түсіп радиатордың қақпарын ашты. Бұрқ етіп ыстық бу шықты машинадан (Ә. Әлімжанов, Махамбеттің жебесі).

Редуктор – айналдырушы иінді күшті азайтып айналу жиілігін көбейтуге арналған беріліс; газдың немесе сұйықтықтың қысымын төмендетуге арналған құрылғы. Мысалы: Сондай-ақ тораптарға муфта, редуктор және т.б. мысал бола алады (Серікбаев Д., Тәжібаев С. Машина детальдары).

Руль (руль) – автокөлікті басқаратын негізгі тетік тұтқа. Мысалы: Екі машинаның арасы шамасы есік пен төрдей қалғанда, «Победаның» шофері сасқанына рульді солға қарай бұрып кеп қалды (Ә. Нұршайықов, Жер туралы жыр). Сезінген сайын сол бір майда демнен денесіне күш тарағандай болып, рульдегі қолы бекемдене берді (Ж. Жұмақанов, Екі жол).

Салон – ұшақ, автобус т.б. ішінде жолаушылар отыратын бөлмесі. Мысалы: Самолет іші алғы салон, артқы салон, ортадағы салон деп үшке бөлінеді (Ә. Нұршайықов, Батырдың өмірі).

Стартер – механикалық жолмен қозғалтқыштарға от беретін тетік. Мысалы: Еламан моторға от беріп, стартерді баса берді (І. Есенберлин, Айқас); Шофер кабинада отырып стартер тетігін қанша әурелесе де мотор мыңқ етпеді (Ж. Тілеков, От кешу).

Тежегіш (тормоз) – тежеуіш. Тежегіш/тежеуіш сөздері жергілікті қолданылу ерекшеліктеріне байланысты екі нұсқасы да пайдаланылады. Мысалы: - Джим Блейк сіз боларсыз? – деп, ол жауап күтпей, жол жиегіне тежегіші шықылдап, тұра қалған автомобильді нұсқады (А. Мархабаев, Ғарыштағы қымыз); Шофер кейде тежегішті басып, жолдың тайғанақтығын байқап келе жатты (Р. Өтесінов, Ақиқатқа айналған арман).

Фар (фара) – жолға жарық түсіру үшін көлік және ауыл шаруашылығы машинелерінің алдыңғы жағына орнатылатын электршам; фара. Мысалы: Фарын төменді-жоғары төге жарқыратып, машина асфальтті жолмен зулап келеді (Қ. Исабаев, Ажал құрсауында); Ал тракторда орнатылған әдеттегі фарлар жарықпен толық қамтамасыз ете алмайды (Трактористке көмекші).

Шина – дөңгелекті қаптайтын темір құрсау немесе ішіне ауа толтырылған резеңке; жолдың кедір-бұдырлық әсерін жұмсартып өзіне сіңіретін доңғалақтың тоғынына орнатылған серпінді қаптама. Мысалы: Көліктер бәйгесі аяқталған соң көрермендер назарына автомобильді мәнерлеп жүргізу, көлік шинасы өртеп, көк түтін шығарған дрифт-бағдарлама ұсынылды (bnews.kz).

Жоғарыда көрсетілген 24 бірліктің 19-ы орыс тіліндегі нұсқасын сақтаған, яғни еш өзгеріссіз қолданылады, мысалы: шина, стартер, амортизатор. Қалған 5 бірліктің 4-і қазақ тілінде өз баламасын тауып, бірді-екілі қолданылса, тек бір ғана «рөл» атты бөлшек қазақ тіліне бейімделген нұсқасын сақтаған. Бұл жиналған аз ғана мысал сараптамасы және тек қағаз бетіне түскен мысалдар ғана көрсетілді. Дегенмен, қазақ тіліне әлі де бөлшектердің біраз бөлігі аударылып, бейімделіп қолданысқа ие болады деген сенімдеміз.

Әдебиет:

1. Құрманбайұлы Ш. Алаш және терминтану. – Астана: ІС-Сервис, 2010, – 136 б.
2. Айтбаев О. Ғылым тілі // Қазақ тілі. Энциклопедия. – Алматы: Редакциялық баспа орталығы. 1998. – 136 б.
3. Қазақ тілінің әмбебап сөздігі // www.kitap.kz.